

RAPPORT FRA KONFERANSEN

Velstandens paradoks

Nordisk konferanse om barnefattigdom

Oslo, 18.-19. april 2007

N O V A

*Norsk institutt for forskning
om oppvekst, velferd og aldring*

Oktober 2007

Utgiver: Norsk institutt for forskning om
oppvekst, velferd og aldring (NOVA)

Desktop: Torhild Sager

Trykk: Allkopi

Illustrasjonsbilder:

www.morguefile.com (omslaget)

Ingram Publishing (s. 1 & 18)

Velstandens paradoks

Nordisk konferanse om barnefattigdom

Innledning

18. og 19. april 2007 arrangerte Barne- og likestillingsdepartementet, Nordisk Ministerråd og Sosial- og helsedirektoratet en nordisk konferanse om barnefattigdom i Oslo. Med konferansen ønsket man å spre kunnskap om den nordiske barnefattigdommen, dens årsaker og konsekvenser. Dessuten skulle konferansen fungere som et forum der de nordiske landene kunne utveksle erfaringer om spesielle utfordringer og tiltak. Deltagerne var beslutningstakere fra de nordiske landene, sentrale forskere på feltet, frivillige organisasjoner og brukergrupper.

Andelen fattige er lavere i Norden enn i de fleste andre land i verden. Barnefattigdom står likevel høyt på den politiske agendaen. Det er et sterkt ønske om å redusere andelen barn som lever i fattigdom, samt lette de negative konsekvensene en oppvekst i fattigdom kan føre med seg. Selv om de nordiske landene gjerne omtales under ett, er det forskjeller i fattighedsrater og i de politiske løsningene som er valgt for å fjerne fattigdommen og dens konsekvenser. Konferansen rettet blant annet søkelyset mot disse forskjellene: Hvordan skiller de nordiske landene seg fra hverandre, hva er mulige forklaringer til variasjonen, og hva kunne vi lære av hverandre? Dette heftet gir en samlet oppsummering av innleggene som ble holdt på konferansen.

Flere personer har vært aktive i arbeidet med programmet til konferansen: Unni Grebstad (Sosial- og helsedirektoratet), Ann-Sophi Glad, Sissel Lorck og Siw Ellefsen (Barne- og likestillingsdepartementet), Tone Fløtten og Bjørn Nuland (Fafo) og Elisabeth Backe-Hansen og Mira Aaboen Sletten (NOVA).

Sandra Alford Dahl (NOVA) var referent på konferansen. Denne konferanserapporten er ført i pennen av Sandra Alford Dahl i samarbeid med Mira Aaboen Sletten og Bjørn Nuland.

Vi håper resultatet kan være til nytte i det videre arbeidet for å bekjempe fattigdom blant barn og unge i Norden.

Innhold

- side 1 Innledning
- side 2 Program
- side 3 Åpning av konferansen
- side 4 Plenum 1 –
Barnefattigdom i de
nordiske velferds-
statene
- side 6 Plenum 2 –
Nordic child poverty
from a European
perspective
- side 8 Plenum 3 -
Forskning om barne-
fattigdom i Norden
- side 12 Plenum 4 -
Politikk og praksis
i Norden
- side 15 Plenum 5 -
Brukermedvirkning og
frivillig arbeid
- side 19 Parallellsesjoner
- side 22 Plenum 6 -
Det gode liv for barn i
Norden: Hvor går
politikken grenser?
- side 24 Avslutning

Program

DAG 1: 18. april

- 11.00 **Åpning av konferansen** v/Barne- og likestillingsminister Karita Bekkemellem
- 11.15 Kulturelt innslag v/barnekoret småfolk i Gamlebyen
- 11.30 **Plenum 1 – Barnefattigdom i de nordiske velferdsstatene**
v/Axel West Pedersen (NOVA/Fami) og Tapio Salonen (Växjö Universitet)
- 13.30 **Plenum 2 – Nordic child poverty from a European perspective** v/Robert Walker (University of Oxford) m/kommentarer fra Axel West Pedersen (NOVA/Fami) og Tapio Salonen (Växjö Universitet)
- 15.15 **Plenum 3 - Forskning om barnefattigdom i Norden**
Forskere fra de nordiske landene gir en kort kunnskapsoversikt når det gjelder følgende temaer:
- Sosial arv v/Sten-Åke Stenberg (SOFI)
  - Levekår og forbruk v/Katja Forssén (UTU)
  - Sosial eksklusjon/inkludering v/Mai Heide Ottosen (SFI)
  - Etniske minoriteter v/Hanne Kavli (Fafo)

DAG 2: 19. april

- 09.00 **Plenum 4 - Politikk og praksis i Norden**
Norge: Eli Grut (Barne- og likestillingsdepartementet)
Arulnesan Marianayagam (Sortland kommune)
Finland: Pasi Moisio (Stakes)
Esa Iivonen (Mannerheims barnskyddsförbund)
Sverige: Mihail Stoican (Socialdepartementet)
- 10.45 **Plenum 5 – Brukermedvirkning & Frivillig arbeid**
Hvordan sørge for at barn og unge i fattige familier blir hørt i tiltak for å bedre deres situasjon? Hvilken rolle har frivillige organisasjoner i arbeidet mot barnefattigdom?
- Anne Harju (Växjö Universitet)
  - Elisabet Näsman (Uppsala Universitet)
  - Anders Spiten Mathisen (Landsforeningen for barnevernsbarn)
  - Stina Eiet Hamberg (Redd Barna)
  - Kalle Elofsson (Redda Bärnen)
- 13.00 **Parallellsesjoner**
- 1) *Etniske minoriteter:*
Inkludering av økonomisk utsatte barn og unge med minoritetsbakgrunn
    - Ranveig van der Meij (Drammen kommune)
    - Guro Enger (Røde Kors)
    - Anne Skevik Grødem (NOVA)
  - 2) *Etatssamarbeid:*
Samarbeid på tvers av etatene med fokus på barnevern og ettervern.
    - Karin Gustavsen Tvetene (HiVe)
    - Hanne Warming Nielsen (RUC)
  - 3) *Omfordeling mellom barnefamilier:*
Betydningen av politiske tiltak for omfordeling av økonomiske ressurser mellom barnefamilier
    - Gudny Björk Eydal (University of Iceland)
    - Gaute Losnegard (Kunnskapsdepartementet)
- 15:00 **Plenum 6 - Det gode liv for barn i Norden: Hvor går politikken grenser?**
Tone Fløtten (Fafo/Fami) og Elisabeth Backe-Hansen (NOVA)
- 15.45 **Avslutning** v/ Per Inge Langeng prosjektdirektør Sosial- og helsedirektoratet (N)

Åpning av konferansen

Barne- og likestillingsminister Karita Bekkemellem åpnet konferansen med å plassere den nordiske barnefattigdommen i en internasjonal sammenheng. Hun la vekt på at Norden opplever en ny form for fattigdom av sosial art, og at velferdsstaten har som oppgave å bekjempe denne med gode velferdsmodeller som sikkerhetsnett. Hun konkluderte også med at et nordisk samarbeid har stor nytteverdi for å samle kunnskap fra forsknings- og praksisfeltet, da velferdsstatene i de ulike nordiske landene har liknende utfordringer på dette feltet.

Ny form for fattigdom

Bekkemellem minnet om at samtidig som befolkningen har økt, har mange blitt løftet ut av den totale fattigdommen. Som et eksempel har Norge i løpet av de siste 100 årene gått fra å være ett av verdens fattigste land, til å bli et av verdens rikeste. De nordiske landene har klart å utvikle samfunn hvor nesten hele befolkningen har fått det betraktelig tryggere sosialt og økonomisk. Den tradisjonelle fattigdommen er så godt som utryddet: - Fattigdommen som finnes i våre land, er stort sett en sosial fattigdom – en fattigdom som stigmatiserer og marginaliserer. En fattigdom hvor blant annet barna blir skadelidende.

Bekkemellem poengterte videre at barns levekår i stor grad er bestemt av foreldrenes økonomiske og sosiale situasjon. Barnefattigdom handler for eksempel om at barn av økonomiske eller sosiale grunner ikke har de samme mulighetene som andre til deltakelse i fritiden og i skolesammenheng. Fattigdom er dessuten en risikofaktor for barns senere problemutvikling og en fare for sosial utstøtning. Bekkemellem var tydelig på at kampen mot fattigdom er viktig i den norske regjeringens innsats for å sikre barn en god oppvekst.

Nordisk samarbeid og en robust velferdsmodell

Det er en vanskelig utfordring å utvikle fattigdom, og mange virkemidler må tas i bruk. Bekkemellem poengterte derfor viktigheten av kunnskapsutveksling, både for å finne strategier for å nå barn og familier som rammes, og for å snu utviklingen:

– Vi må hele tiden stille spørsmål ved om de velferdsordningene vi i dag har er gode nok, og om vi i tilstrekkelig grad klarer å fange opp de barna som lever i vanskelige situasjoner.

Karita Bekkemellem

(Arbeiderpartiet) ble statsråd og sjef for Barne- og likestillingsdepartementet 17. oktober 2005. Bekkemellem var barne- og familieminister i Jens Stoltenbergs første regjering fra 2000 til 2001. Hun har hatt ulike politiske verv i kommune og fylke, vært leder for Arbeiderpartiets kvinnepolitiske utvalg på Stortinget og medlem i gruppestyret for Arbeiderpartiet.

BARNEFATTIGDOM I DE NORDISKE VELFERDSSTATENE

AXEL WEST PEDERSEN - Blind spot or "Mission completed"?

I tittelen til sitt innlegg stilte Pedersen spørsmål ved om de nordiske velferdsstatene kan si seg fornøyd med sitt arbeid mot barnefattigdom. Svaret han ga var at oppdraget på ingen måte er avsluttet. Likevel er det viktig å se hva som er bra med den nordiske modellen. I følge Pedersen finnes det ingen alternativ til generøse, universelle velferdsordninger i kampen mot barnefattigdom.

Begrepet barnefattigdom

Begrepsfestingen av barnefattigdom må gjøres med forsiktighet, uttalte Pedersen. Barnefattigdom ble av ham forstått som mangel på økonomiske ressurser i familien og definert som relativ inntektsfattigdom.

Fattigdomsratene i Norden, Europa og USA

Ved hjelp av tall fra 2000 viste Pedersen at fattigdomsraten i Norden er lavere enn i de fleste europeiske land, samt USA, som hadde det høyeste nivået av landene i sammenlikningen. Et kjennetegn ved de nordiske landene er dessuten at andelen fattige barnefamilier er lavere enn raten for befolkningen totalt. I mange andre vestlige land er barnefattigdomsraten høyere enn for populasjonen for øvrig.

Barnefattigdom og sosiale ytelser

Pedersen viste at andelen barn som lider av fattigdom, ikke nødvendigvis har en sammenheng med den økonomiske situasjonen i et land. For å illustrere dette undersøkte han sammenhengen mellom barnefattigdom og arbeidsledighet i ulike vestlige land. Resultatene viste overraskende nok ingen klar sammenheng mellom disse to sosiale forholdene. Derimot er omfanget av sosiale ytelser relatert til barnefattigdom. Land som opererer med større sosiale ytelser, har lavere barnefattigdomsrater. Beregninger viser at andelen fattige barn i Norden ville vært mye høyere uten sosiale overføringer. Det er imidlertid universelle overføringer til barnefamilier som gir de største utslagene, ikke overføringer i form av sosialhjelp.

Fattigdomsrate og familietype

Pedersen tok også for seg fattigdomsrater i

forhold til familietype og etnisitet. I samtlige nordiske land er fattigdomsraten substansielt høyere i eneforsørgerfamilier. Barn som bor i familier der hovedforsørgeren har status som immigranter, er også overrepresentert.

Velferdsmodeller

Innlegget ble avsluttet med en beskrivelse av de nyeste endringene i nordisk velferdspolitik. Ifølge Pedersen går utviklingen i retning av mer målrettet arbeid i forhold til utsatte grupper. Videre dominerer den såkalte arbeidslinja – familiene skal løftes ut av fattigdom ved at foreldrene kommer i arbeid. Sist, men ikke minst, ser man et sterkere fokus på sosiale tjenester.

Axel West Pedersen er forsker I på NOVA og har doktorgrad i statsvitenskap. Hans forskning er innenfor områdene inntektsfordeling og ulikhet, pensjoneringsatferd, pensjonssystemer, europeisk sosialpolitikk og trygd. Han har sammen med Adrian Sinfield redigert et temanummer om barnefattigdom i *European Journal of Social Security* (årg. 8, nr. 3) der han var med å skrive kapittelet "Child poverty – A persisting challenge". Nummeret inneholder ellers fem vitenskapelige artikler om ulike sider ved tema. Pedersen er prosjektleder for Senter for studier av fattigdom, minstesikring og sosial eksklusjon (Fami), et 6-årig samarbeid mellom Fafo og NOVA, finansiert av Norges forskningsråd.

TAPIO SALONEN – Barnefattigdom i Sverige

Salonen åpnet sitt innlegg med å si at barnefattigdom ikke hadde vært på den politiske dagsordenen i Sverige på flere tiår før temaet igjen ble satt i fokus på 90-tallet etter påvirkning fra EU. Han var særlig opptatt av hvordan den svenske barnefattigdommen er fordelt, og hvordan den best kan måles i dag.

Barn av eneforsørgere og innvandrere – mest utsatt

I likhet med Pedersen trakk Salonen fram noen særlige kjennetegn ved økonomisk utsatte barnefamilier. Også i Sverige er det slik at fattigdom særlig rammer barn av eneforsørgere og barn av foreldre med utenlandsk bakgrunn.

Forskjellene øker

Salonen oppfordret til at man må søke systematiske overblikk og se etter endringer på kommunalt nivå for å få kartlagt situasjonen, da de sosioøkonomiske forskjellene mellom ulike bosteder i Sverige øker. Salonen beskrev situasjonen slik: Borgere med liknende bakgrunn bor og søker seg til de samme lokale områdene. Konsekvensen av dette er større forskjeller kommunene imellom.

Fokusskifte i forskningen

Salonen argumenterte videre for et fokusskifte i forskningen. Ifølge ham bør forskningen i større grad handle om hvordan fattigdommen ser ut. Ambisjonen bør være å forstå hva fattigdom og utsatthet egentlig handler om. De utsattes stemmer må høres. Dessuten bør forståelsen av fattigdom bygge på en normalitetsoppfatning, som både er multidimensjonal og dynamisk. I takt med at velferden øker i de nordiske landene, øker også avstanden til normaliteten for økonomisk utsatte familier, understreket Salonen.

Metoder for måling av levestandard

Salonen redegjorde deretter for fordeler og ulemper ved å bruke en sammensatt indeks for måling av levestandard framfor et enkelt inntektsmål. Det fordelaktige er blant annet

at man får summert komplekse aspekter og at man kan følge utviklingen over tid. På den annen side risikerer man tolkningsfeil, formidlingsfeil og metodefeil. Dessuten kan det alltid stilles spørsmål ved valg av indikatorer. Salonen konkluderte med å skissere noen kriterier som bør inngå i slike målinger. For det første bør målinger gjøres årlig. De bør representere hele populasjoner (utvalg). Sist, men ikke minst, bør tallene kunne brytes ned på kommunalt nivå.

Tiltak for barn i økonomisk utsatte familier

Salonen avsluttet sitt innlegg med å vise til den svenske regjeringens satsing for barn i økonomisk utsatte familier fra og med 2006. Konkret gjelder dette blant annet "Barnemilliarden" til økonomisk utsatte barn, barnebidrag (350 mill.), boligstøtte (200 mill.) og barnetillegg (450 mill.) for studerende foreldre.

Tapio Salonen er professor i sosialt arbeid ved Växjö universitet, Sverige. Hans forskning omhandler sosialt arbeid i vid forstand, deriblant utsatte gruppers forsørgingsmuligheter, marginalisering, sosiale intervensjoner og demokratispørsmål (se <http://www.vxu.se/ivos/a/org/socialt/>). Siden 2002 har Salonen i samarbeid med Rädda Barnen utgitt årlige rapporter om barnefattigdommen i Sverige og endringer i denne på nasjonalt og lokalt nivå (se <http://www.rb.se/sv/FaktaOmBarn/Barnfattigdom/>).

PLENUM 2

NORDIC CHILD POVERTY FROM AN EUROPEAN PERSPECTIVE

ROBERT WALKER - Fokus på Nordisk barnefattigdom – en britisk strategi

Robert Walker fikk i oppdrag å skissere barnefattigdom i Norden sett utenfra. I tillegg presenterte han den sittende britiske regjeringens arbeid for å bekjempe barnefattigdom. I følge Walker har klare handlingsplaner, styringsmål og konkrete virkemidler gitt resultater i form av redusert fattigdom blant britiske barn.

Siden 1997 har situasjonen i de nordiske landene vært sett på som et mål for britene. Familiepolitikk med fokus på barneomsorg og kjønnslikhet, høy deltakelse på arbeidsmarkedet, også for kvinner, gode barnetilsynsordninger og utstrakte permisjonsordninger for foreldre, var noen av kjennetegnene Walker vektla positivt i den nordiske velferdsstatsmodellen.

Hvordan står det til med velferden blant barn i Norden?

For å sette velferd blant nordiske barn i et europeisk perspektiv tok Walker utgangspunkt i UNICEFs 6 dimensjoner utarbeidet for måling av velferd:

1. Material well-being
2. Health and safety
3. Educational well-being
4. Family and peer relations
5. Behaviours and risks
6. Subjective well-being

De nordiske landene skårer i gjennomsnitt høyt på disse indikatorene og befinner seg blant de 7 nasjonene som gjør det best i en slik sammenlikning. Storbritannia har derimot lavest skår av 21 land i utvalget (UNICEF 2007).

Barnefattigdom på den politiske agenda - forskning som grunnlagsmateriale for politiske tiltak

I dag står bekjempelse av barnefattigdom høyt på den politiske agenda i Storbritannia. Statsminister Blair uttalte i 1999 at fattigdom blant barn skulle avskaffes innen en 20 års periode - et historisk mål (Tony Blair, Beveridge lecture mars 1999). Målsettingen er fulgt opp av kon-

krete delmål og tiltak for å redusere antallet lavinntektsfamilier. Blant annet skal arbeidsledighetsraten ned og dermed også prosentandelen barn i familier uten arbeidsinntekt. Videre er det et mål at gapet i sysselsetting mellom ulike grupper på arbeidsmarkedet (inkludert etniske minoriteter) reduseres. Skattemessige fordeler og økte barnebidrag, bedre helse- og boligforhold samt investering i human kapital via utdanning er andre viktige punkter. Når det gjelder utdanning som preventivt middel mot fattigdom, diskuteres det om skolegangen skal være obligatorisk fram til 18 år.

Walker konkluderte med å gi den britiske regjeringen ros for deres ambisjon, intensjon og retorikk, samt gode skussmål for bruk av forskning som grunnlag i sitt politiske arbeid.

Arbeidet bør ha et fremtidsperspektiv, men innsatsen må settes inn tidlig

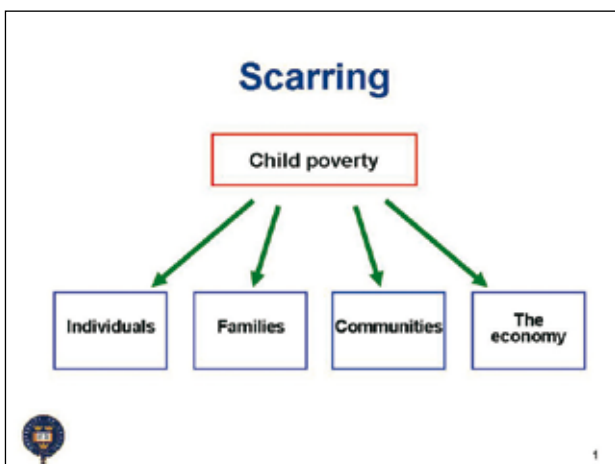
Barnefattigdom har et voksent utløp, sa Walker. Barn utgjør 20 prosent av populasjonen, men er 100 prosent av fremtiden. Walker argumenterte for at det er viktig å fange opp barn tidlig, slik at barn født inn i fattigdom ikke dømmes til sosial eksklusjon og deprivasjon senere i livet.

For å underbygge dette beskrev han et skremmende scenario, og illustrerte hvordan barnefattigdom kan påvirke individet livet igjennom, og videre i flere generasjoner.

- Barnefattigdom kan på *individnivå* lede til: Lave skoleprestasjoner, dårlig helse, lave inntekter som voksne, ungdomsgraviditeter, sosialbolig som bosted som voksne.

- *På familienivå* kan utfallet være: Vedvarende fattigdomsstatus i generasjoner, f.eks. kan foreldrenes arbeidsløshet føre til det samme hos barna.
- *Videre påvirkes samfunnet som helhet:* Fattige barn er mer tilbøyelige til å delta i anti-sosial atferd, begå kriminelle handlinger, ha lave forventninger, bo i fattige områder.
- *Og til slutt økonomien:* Det at fattige barn er mer utsatt for dårlige lese- og skriveferdigheter, for å slutte skolen som 16-åringer, erfare arbeidsløshet i voksen alder, ha dårlig helse som voksen og ha lav inntekt som voksen, kan igjen påvirke økonomien i et land.

Barnefattigdom og endringer over tid

Avslutningsvis kom Walker med en advarsel til de nordiske landene; - fattigdomsraten ser nå ut til å avta i England, men øker i deler av Norden. Han minnet derfor om at det er enklere å la fattigdomsraten stige, enn det er å redusere den.

Robert Walker er professor ved Department of Social Policy and Social Work and a fellow of Green College, University of Oxford. Han er også tilknyttet National Poverty Center, University of Michigan, medlem av Royal Society of Arts og var inntil nylig forskningsmedarbeider ved Institute of Fiscal Studies, London. Han er videre medlem av UK Social Security Advisory Committee og leder for akademisk styringskomité i forhold til British Household Panel Survey. Særlige forskningsinteresser inkluderer fattigdom, sosial eksklusjon, familiedynamikk og budsjetteringsstrategier, barns aspirasjoner, utvikling og svingninger i arbeidsmarkedet.

FORSKNING OM BARNEFATTIGDOM I NORDEN

STEN-ÅKE STENBERG – Sosial arv

Stenberg var bedt om å redegjøre for forskning om sosial arv i en nordisk sammenheng. Sosial arv er et gammelt begrep, en bergfast forestilling som gikk i generasjoner i familien jamfør Hellemyrsfolket av Amalie Skram, der helvetet akselererer fra bok til bok, innledet han illustrerende.

Stenberg fortsatte med å påpeke at sosial arv er et problematisk begrep. Ifølge Stenberg gir begrepet ”arv” inntrykk av en slags sosial tatoivering. Alternative og mindre stigmatiserende begrep for et tilsvarende fenomen kan være: sosiale sjanser (et individs utdanning, inntekt, sosial mobilitet) eller sosiale risiker (et individs utsatthet for fattigdom, sosialbidrag, kriminalitet, misbruk, død).

Utdanning og foreldres posisjon

Stenberg ga flere eksempler fra forskning som viser at sosial bakgrunn har en sammenheng med, og påvirker, flere områder av et menneskes utvikling. Utdanning er ett av områdene. Det er et velkjent funn at sjansen for at en person tar høy utdanning, øker når foreldrene også har høyere utdanning. I tillegg har mye av forskningen handlet om hva den sosial arven egentlig går ut på. Foreldredeltakelse har blant annet vært brukt for å forklare at barn med høyt utdannede foreldre lykkes i utdannings-systemet. Som Stenberg uttalte: *De foreldrene som hjelper til med lekser, vet hva de gjør.*

Videre ga Stenberg flere eksempler på hvordan foreldres posisjon i samfunnet kan påvirke barnas situasjon som voksne. Sammenhengen mellom far og sønn når det gjelder inntekt er også godt dokumentert. Stenberg refererte til resultatet av slike målinger gjort i flere nordiske land og sammenliknet med situasjonen i USA. Selv om barns inntekter også henger sammen med foreldrenes i de nordiske landene, er korrelasjonen betydelig høyere i USA.

”Straff over generasjoner”

Dernest kommenterte Stenberg ”straff over generasjoner”. Igjen viser studier at risikoen

for selv å bli kriminell øker når foreldrene har begått kriminalitet. Betydningen av om foreldrene har vært fengslet eller ikke, er imidlertid uklart. En sammenlikningsstudie mellom Sverige og England viser ulike resultater. I Sverige fant man ingen sammenheng mellom foreldrenes fengsling og barns kriminelle gjerninger, mens det i England ble påvist en effekt. Som mulige forklaringer trakk Stenberg fram kortere og mer human fengselstraff i Sverige. Han foreslo også at en bedre barneomsorg og sjenerøse sosiale ytelser kunne spille inn.

Løvetannbarn

Stenberg avsluttet sitt innlegg med å si at det finnes en slags sosial arv. Det er store forskjeller mellom ulike sosiale grupper når det gjelder muligheten for utdanning og inntekt, samt i risikoen for negative utfall. Men det er samtidig viktig å huske på at mange klarer seg bra til tross for et dårligere utgangspunkt, jamfør det norske begrepet om løvetannbarn.

Sten-Åke Stenberg har siden 1999 jobbet som professor i sosiologi ved Institutet för social forskning, Stockholms universitet. Han har først og fremst forsket på sosial marginalisering, boligspørsmål og arbeidsløshet. For tiden jobber han med ”Stockholm birth cohort”, en kohort født i Stockholm 1953 og som kan følges fram till 50-årsalderen.

KATJA FORSSÉN - Levekår

Katja Forssén snakket om barns levekår fra et finsk perspektiv. Som et viktig poeng nevnte hun at beskrivelsen av barns levekår avhenger av om man ser på emnet i et internasjonalt eller et nasjonalt perspektiv.

Økt barnefattigdom i Finland

I en internasjonal sammenheng kommer Finland godt ut. Samtidig øker barnefattigdommen i Finland. I 1990 levde 50 000 barn (28 000 husholdninger) i fattigdom. I 2003 var tallet steget til 131 000 (63 000 husholdninger). En forklaring kan være økende arbeidsløshet blant enslige foreldre. Utviklingen kan imidlertid også ha sammenheng med endringer i offentlige overføringer. Finland erfarte en økonomisk krise første halvdel av 1990-tallet. Det resulterte i kutt i statlige velferdstilbud, deriblant størrelsen på barnebidrag. Nivået på barnebidrag er fortsatt 10 prosent lavere enn det var for 10 år siden.

Barns levekår

Forssén ga flere eksempler på hva som kan indikere gode eller dårlige levekår blant barn. Omfanget av omsorgsovertagelse i et samfunn er en slik indikator. Videre trakk Forssén fram psykiatrisk behandling som en indikator på barn og unges levekår. I følge Forssén er antallet pasienter i alderen 0–17 år relativt høyt i Finland i dag. Dette kan tyde på at en del unge vokser opp under mindre gode kår.

Forssén viste videre til en studie som målte hvordan familiens ressurser virket inn på psykisk helse/selvtilfredshet. Hos informanter fra enslige husholdninger med barn slo indikatorene sterkere ut, altså mindre tilfredshet ble påvist i den gruppen enn hos dem som bodde i husholdninger med to foreldre. Fattigdom var imidlertid en faktor som virket negativt i begge typer husholdninger.

Politiske mål

Forssén avrundet med å skissere flere forslag til hva en politikk myntet på å bedre levekår blant barn bør inneholde. For det første trengs en kvalitetsmessig utbedring av helse- og tjenestetilbudet. I tillegg la hun vekt på at boligpolitikken for trengende barnefamilier må bedres, samt at kvaliteten på barnetilsynsordninger, førskole og skoletilbudet må heves. Spesialiserte tjenester for å forebygge at utsatte grupper ekskluderes, bør være et regionalt ansvar, poengterte Forssén avslutningsvis.

Katja Forssén er professor i sosialt arbeid ved Department of Social Policy, University of Turku, Finland. Forsséns forskningsområder er særlig sosialt arbeid, beskyttelse av barn, marginalisering, barnefattigdom, velferd i familier med barn og familiepolitikk. Hun jobber for tiden med følgende prosjekter: Velferd og levekår i finske barnefamilier, sosial eksklusjon og forebygging i tidlig barndom, samt en studie om endrede forhold mellom arbeid, subsidier og sosiale livsfærer i familier med barn.

MAI HEIDE OTTOSEN – Sosial eksklusjon

Mai Heide Ottosen brukte sitt innlegg til å diskutere begrepet ”Sosial eksklusjon” i forhold til barnefattigdom. – Sosial eksklusjon dreier seg om ikke-deltakelse i en bredere forstand, dvs. om å være inne eller ute av forskjellige samfundsmessige arenaer eller systemer – særlig arbeidsmarkedet og familien, redegjorde hun.

Sosial eksklusjon i den sosialpolitiske debatten

Ottosen påpekte at temaet krysser to felt: Barndomsforskning og fattigdomsforskning. I barndomsforskningen handler det hovedsakelig om deltakelse i barnefelleskapet i dagsinstitusjoner og i skolen. Særlig har man vært opptatt av inklusjon av barn og unge med funksjonsnedsettelse. På 90-tallet ble en annen forståelse av begrepet innført i tilknytning til EUs fattigdomsprogrammer og som del av den sosialpolitiske debatten. Interessen for sosial eksklusjon skyldes blant annet at fattigdom oppfattes som utilstrekkelig når man ønsker å beskrive kompleksiteten av sosiale problemer som følger med det å ha dårlig råd. Ottosen ønsket videre å synliggjøre hvordan valg av begrep har betydning for hvordan et samfunnsproblem oppfattes. Ved bruk av et begrep som sosial eksklusjon rettes fokuset mot ekskluderte individer. Dette gir en individualisert betraktningssmåte, i motsetning til sosial ulikhet som beskriver trekk ved samfunnets innretning.

Mangel på et entydig mål

Et problem i tidligere forskning har vært at det mangler et entydig mål på sosial eksklusjon. Ottosen etterlyste derfor en spesifisering av den sosial eksklusjonens karakter i empirisk forskning. Følgende spørsmål må stilles: 1) Hvilke områder refererer den sosiale eksklusjon til? (Økonomi/forbruk, politisk deltakelse og sosial interaksjon.) 2) Hvem er de ekskluderte? (Individ, bestemt gruppe, lokalområde, regioner eller nasjoner.) 3) Hvor omfattende er eksklusjonen?

Tilgang til fattigdomsforskningen om barns sosiale eksklusjon

Ottosen trakk frem to sentrale funn fra nordisk forskning som er relatert til eksklusjon blant barn. For det første gjaldt dette studier om sammenhengen mellom foreldrenes inntektsbaserte forhold (fattigdom) og barns forbruk. Flere undersøkelser viser at foreldrene skjerner barna sine mot fattigdom, og at barna stort sett gir uttrykk for at deres materielle behov dekkes. Også undersøkelser om sammenhengen mellom familiens ressurser og barns deltakelse på arenaer der de er sammen med andre barn, er relatert til sosial eksklusjon. Flere skandinaviske undersøkelser har tangert dette temaet. Analyse tyder på at det er mest fruktbart å anlegge et bredt begrep om ressursknapphet, fremfor alene å fokusere på konsekvenser av økonomisk fattigdom, understreket Ottosen.

Ottosen konkluderte med at det kan være analytiske gevinster å hente ved å inkorporere en forståelsesramme om sosial eksklusjon i analyse for å utforske de såkalte nye fattigdomsformene blant barn.

Mai Heide Ottosen har en ph.d. i sosiologi, er seniorforsker ved det danske Sosialforskningsinstituttet og underviser som ekstern lektor i familie- og barndomssosiologi ved Københavns Universitet. Mai Heide

Ottosens forskning omhandler bl.a. problemstillinger om befolkningens familieforhold, om sosialt utsatte og barns sosiale marginalisering.

Den vanlige oppvekst er et viktig bakteppe i forhold til dagens tema, innledet Kavli. Hovedinntrykket av å vokse opp i Norden er som å trekke et vinnerlodd. Noen barn vokser imidlertid opp i familier med mindre ressurser enn andre. Barn med ikke-vestlig bakgrunn er overrepresentert blant de barn som lever med (vedvarende) dårlig økonomi. Dette gjelder i alle de nordiske landene.

Deltakelse i organiserte fritidsaktiviteter

Kavli var særlig opptatt av sammenhengen mellom familieøkonomi og sosial deltakelse blant barn og unge med innvandrebakgrunn. Elevundersøkelser gjennomført i regi av Fafo viser at ungdom med ikke-vestlig bakgrunn, og særlig jentene, sjeldnere er medlemmer eller aktive i fritidsorganisasjoner. Det er også slik at disse barna noe sjeldnere er sammen med jevnaldrende venner på fritida.

Betydningen av familieøkonomi

Kavli diskuterte familieøkonomiens betydning når det gjelder denne typen sosial deltakelse. Studier har konkludert med at familieøkonomien har betydning for barn og unges sosiale deltakelse, men at den ikke er avgjørende. Hvorfor betyr ikke økonomi mer? spurte Kavli. Må familien ha hatt dårlig økonomi en stund før det påvirker barnas situasjon? Greier foreldrene å skjerme barna, eller er det andre sider ved familiene, foreldrene og barna som er viktigere?

Ifølge Kavli kan en alternativ forklaring være foreldrenes sosiale nettverk: Aktive foreldre har aktive barn. Minoritetsforeldrenes vennekontakt har betydning for den sosiale kontakten barna skaper. Dessuten kan minoritetsbarns deltakelse på andre arenaer enn den tradisjonelle norske fritidsarenaen påvirke dette bildet. Koranskolen ble trukket inn som eksempel på en høyt prioritert aktivitet i pakistanske familier. Kanskje konkurrerer deltakelse i denne typen aktiviteter med deltakelse i tradisjonelt norske fritidsaktiviteter.

Botid og språkferdigheter

Familiens botid i Norge kan også være avgjørende, fortsatte Kavli. Botid henger sammen

med foreldrenes integrering på arbeidsmarkedet, noe som gjerne bedrer seg over tid. Undersøkelser viser at deltakelse i organiserte fritidsaktiviteter også øker med familiens botid. Videre kan norskferdigheter, spesielt mors, være viktige. Det er blant annet dokumentert at språkferdighetene har betydning for barnas resultater i skolen.

Avslutningsvis åpnet Kavli for at også forskjeller i foreldrenes holdninger kan påvirke barnas deltakelse i fritidsaktiviteter. Mange foreldre med norsk bakgrunn ser på organiserte fritidsaktiviteter som en sentral del av en god oppvekst. Kanskje oppfattes dette som mindre viktig blant en del innvandrerforeldre?

Integrering og involvering er ikke noe som skjer med en gruppe – det er en prosess som skjer i hvert enkelt møte med de omgivelsene han eller hun har rundt seg, sa Kavli.

Hanne C. Kavli er statsviter og forskningsleder på Fafo. Hun arbeider bl.a. med forskning knyttet til introduksjon av nyankomne flyktninger og innvandrere, arbeidsmarkedsintegrering av ikke-vestlige minoriteter, samt fattigdom og sosial eksklusjon. Kavli har også publisert innenfor temaet den norske velferdsstatens møte med brukere av ikke-vestlig opprinnelse.

PLENUM 4

POLITIKK OG PRAKSIS I NORDEN

Dag 2 av konferansen begynte med et innblikk i politiske prioritering i tre av de nordiske landene. Vi fikk også eksempler på hvordan det jobbes praktisk mot barnefattigdom og dens konsekvenser.

ELI GRUT – Barne- og likestillingsdepartementet

Eli Gruts innlegg handlet om den norske regjeringens mål, innsats og intensjoner i arbeidet mot fattigdom. Vi vet litt, men har en lang vei å gå. Derfor er det særlig viktig med en tverrfaglig og internasjonal tilnærming, sa Grut.

Regjeringens mål og strategier

Innledningsvis trakk Grut frem den norske regjeringens Soria Moria erklæring av 13. oktober 2005. Et overordnet mål i arbeidet mot fattigdom går ut på å redusere forskjellene i samfunnet. Dette skal gjøres gjennom å styrke offentlige sikkerhetsnett og ved å gi flest mulig anledning til å delta i arbeidslivet. I dette arbeidet ønsker regjeringen å ha et særlig barnepolitisk fokus. Grut refererte til sentrale bakgrunnsdokumenter som regjeringen arbeider etter: Handlingsplan mot fattigdom (2006-2007), St. meld nr. 39 (2001-2002) Oppvekst- og levekår for barn og ungdom i Norge, St. meld nr. 40 (2001-2002) Om barne- og ungdomsvernet, samt FNs konvensjon om barnets rettigheter.

Politiske tiltak

Grut presenterte videre regjeringens tiltak rettet mot barn. Disse kan deles i to grupper. For det første tiltak for å sikre inkludering og deltagelse av utsatte barn og unge (Kompetanse- og utviklingstiltak for å forebygge og redusere barnefattigdom / Styrking av barne- og ungdomstiltak i større bysamfunn). Der nest tiltak rettet mot særlig sårbare grupper av barn og unge (Tiltak for barn med psykiske og/eller rusmiddelavhengige foreldre / Tiltak for ungdom i risikosonen).

Man må jobbe med flerdimensjonale problemstillinger, både sentralt og lokalt og i forhold til ulike sider ved det livet som familien og barna lever. Vi må sikre de som har vanskelige utgangspunkt, innpass på ulike arenaer. Deltakelse er sentralt,

Grut

Hun ga videre eksempler på områder som er særlig viktig i forhold til å forebygge eksklusjon. Nøkkelen til fattigdomsbekjempelse går gjennom skoleporten, sa hun. Skolen skal fungere som aktivt utøvende, og blant annet bidra med leksehjelp. Grut var også opptatt av barnehagens rolle, som en del av utdanningsløpet. Barnehagen kan blant annet bidra til at barn med et dårlig utgangspunkt står bedre rustet i møte med skolen. Regjeringens mål er barnehage til alle som ønsker det. Videre tok Grut opp det offentlige tilbudet om barnepass etter skoletid, skolefritidsordningen (SFO). For å kunne inkludere flest mulig også blant barn fra økonomisk utsatte familier, bør dette tilbudet være så billig som mulig. - Uten SFO er det vanskelig for foreldre å delta i arbeidslivet, uttalte hun.

Som et tredje punkt trakk Grut fram behovet for ungdomsvennlige tiltak i regi av Arbeidsmarkedsetaten. Her skal individuell oppfølging praktiseres i større grad. Helsefeltet er et fjerde satsningsområde. Hun nevnte det store antallet familier som lever med psykisk sykdom og rusrelaterte problemer. Regjeringen ønsker å sette av midler og tilby egnede tiltak for barn i slike familier. For å unngå fattigdomsspiraler, er det dessuten nødvendig å se på kriminalomsorgen, sa Grut videre.

Det er lite oppmerksomhet omkring foreldre i fengsel, og hvilke konsekvensene dette har for barna.

Behov for anvendbar kunnskap

Grut avsluttet sitt innlegg med å etterlyse mer og anvendbar kunnskap; - *når man sitter i forvaltningen, er man avhengig av at forskningen*

fremskaffer kunnskap som man kan arbeide etter.

Eli Grut representerte Barne- og likestillingsdepartementet i Norge. Hun er avdelingsdirektør for barnevernseksjonen i departementet.

ARULNESAN MARIANAYAGAM – Sortland kommune

Arulnesan Marianayagam fulgte opp Gruts innlegg ved å gi et innblikk i praksisfeltet. Sortland er en kommune i vekst i Vesterålen. Likevel er utfordringene mange – et høyt antall barnevernssaker, økende atferdsproblematikk i skolen og økt utbredelse av psykiske lidelser, rus, kriminalitet og uønsket sosial atferd blant ungdom, var noen av punktene Marianayagam nevnte.

I kommunens handlingsplan mot fattigdom, inngår både generelle tiltak for barn og deres familier, samt tiltak rettet mot enkeltfamilier (f.eks. unge mødre, barnevernsfamilier, lavinntektsfamilier, rusrammede). Marianayagam formidlet hvilke metoder og tiltak kommunen har brukt, og hvilke samarbeidspartnere kommunen forholder seg til. Han avsluttet med å

si at samfunnsengasjement både på individuelt nivå og på samfunnsnivå er svært viktig hvis man ønsker å skape et inkluderende og godt samfunn for barn og unge.

Arulnesan Marianayagam er leder for fagutviklingsarbeidet ved sosialenheten og leder for rustjenesten, Sortland kommune. Han har ansvar for fattigdomsprosjektet i kommunen. Marianayagam er can.mag. i sosiologi og barnevernspedagog.

PASI MOISIO – Stakes, Finland

Som Finlands representant ga Pasi Moisio et innblikk i den finske regjeringens strategier for bekjempelse av barnefattigdom. Han presenterte sentrale politiske dokumenter og programmer regjeringen arbeider etter. I følge Moisio oppfattes preventive metoder i bekjempelsen av fattigdom som mest effektive, og dominerer politikken til den finske regjeringen på områder som helse, bolig, økonomi, familie/barn og arbeid. Avslutningsvis orienterte han om arbeidet med et nytt hoveddokument

på området; National reports on strategies for Social protection and Social inclusion.

Pasi Moisio er spesialforsker ved Forskning- og utviklingscentralen för Social- och hälsvården (STAKES).

ESA IIVONEN – *The Mannerheim League for Child Welfare, Finland*

Esa Iivonen representerte praksisfeltet i Finland på konferansen. Han innledet med å ta opp den viktige rollen frivillige organisasjoner spiller for samfunnet og for barna inkludert. Et av hovedmålene The Mannerheim League for Child Welfare jobber mot er å sikre barn som likestilte medlemmer i samfunnet. Videre legges det vekt på å støtte foreldreskap, bidra i skolesammenheng og det arbeides for en styrking av frivillig sektor.

Konkrete prosjekter

Eksempler på konkrete prosjekter organisasjonen jobber med er åpne familiekafeer, organiserte fritidsaktiviteter av diverse art, fritidsklubber, tilbud om kortsiktig barnepass,

hjelpetelefoner, utviklingsprogram, prosjekt for å forebygge alkoholmisbruk blant mindreårige og bistand med matstøtte. I tillegg drives lobbyvirksomhet, samt at organisasjonen deltar i EAPN-FIN European Anti-poverty Network Finland. Avslutningsvis orienterte Iivonen om at den finske regjeringen inkluderer uavhengige organisasjoners arbeid i sine planer for bekjempelse av fattigdom blant barn.

Esa Iivonen er sakkynding (barne- og familiepolitikk og barns rettigheter) ved The Mannerheim League for Child Welfare, Finland. Han er utdannet jurist (Helsingfors universitet) og styremedlem i European Anti-poverty Network Finland.

MIHAIL STOICAN – *Socialdepartementet, Sverige*

Som representant fra Sverige redegjorde Mihail Stoican for regjeringens politikk i forhold til utsatte barn og unge. I det offentlige Sverige anvendes ikke begrepet barnefattigdom, men heller uttrykksmåten ”økonomisk utsatte barn”. Stoican poengterte at uansett begrepsbruk er økonomisk velferd å tilstrebe for alle, og at det er viktig å analysere hvordan barn i økonomisk utsatte familier har det.

Økonomiske ytelser til barnefamilier

Stoican presiserte videre at barns fattigdom inngår i en større sammenheng. Barn er fattige fordi foreldrene er fattige. Økonomiske ytelser er det viktigste virkemiddelet for å bedre barnas situasjon. Forbedring av underholdsbidraget, barnetillegget for studerende foreldre, barnebidraget og innføring av flerbarnstillegg er eksempler på tiltak i regjeringens politikk. – Hva har politikken bidratt til? spurte Stoican. Han besvarte spørsmålet med at den økonomiske standarden er blitt forbedret og at inntektsutviklingen for svenske barnefamilier er positiv. Like fullt øker gapet mellom eneforsørgere og toforsørgerfamilier. Her er det fremdeles en jobb å gjøre.

Regjeringens barnepolitikk

Stoican snakket videre om den svenske regjeringens barnepolitikk. Innen familiepolitikken rammer forbereder man blant annet kommunalomsorgsbidrag og kontantstøtte. Dessuten har regjeringen planer om en 50/50 delt permisjonsordning mellom far og mor (foreldrepar som deler mest likt får bonus for det). Andre reformer Stoican nevnte var tilbud om sommerjobb for barn og en pedagogisk styrking i skolen. Han anså også migrasjonspolitikken som et viktig innslag i arbeidet med økonomisk utsatte familier.

Mihail Stoican er Departementssekretær for den svenske regjeringens barnkonvensjonssamordning plassert ved Sosialdepartementet. Han er Master of Law fra Stockholms universitet og fra universitetet i Bukarest, Romania. Han har arbeidet med barnekonvensjonen og barns rettigheter siden 1990. For Rädda Barnen har han blant annet jobbet med en utdanning i barnets rettigheter og som støtte for NGO i Europa, Midtøsten og Sør-Asia.

PLENUM 5

BRUKERMEDVIRKNING OG FRIVILLIG ARBEID

Tema for den andre plenumssesjonen dag 2 var brukermedvirkning og frivillig arbeid. Hvordan kan vi sørge for at barn og unge i fattige familier blir hørt? Hvilken rolle har frivillige organisasjoner i dette arbeidet?

ANNE HARJU - Växjö Universitet

Anne Harju refererte fra den svenske studien ”Barn i familier med knapp økonomi”. I presentasjonen av sine funn fokuserte Harju på tre hovedområder: Aktørskap og handlingsrom, sosial deltakelse og bosted.

De empiriske funnene viser at barn tolker og handler ut fra situasjonen de er i. De presenterer seg ikke som ofre. Barnas handlingsrom er imidlertid aldersbetinget. Når det gjelder økonomi, er egne penger særlig sentralt for de større barna. I forhold til sosial deltakelse vektla Harju at økonomisk utsatte barns hverdag ofte er mer rutinepreget enn hverdagen til andre barn. Dagene brytes sjelden opp av ekstraordinære aktiviteter og opplevelser. Harju oppsummerte sine funn slik: Barn i økonomisk utsatte familier er avskåret fra deler av den allmenne livsstilen i samfunnet. Dette er problematisk fordi sosial og materiell delaktighet er viktig for barn, både når det gjelder sosialiseringssessen og for deres egen selvfølelse.

Hvor er barneperspektivet?

Harju etterlyste videre et barneperspektiv i offentlige myndigheters behandling av økonomisk utsatte familier. Et eksempel hun trakk fram var familier som må bytte bolig på grunn av økonomisk mislighold. Hvis barn i slike familier var trygge på sine rutiner tidligere, blir de i så fall brutt ved denne typen omveltninger. Harjus illustrerte sitt innlegg med sitater fra barneinformanter. Nedenfor følger et sitat fra Harjus forskningsmateriale. Ett av barna uttaler seg om det offentlige behandling av familien i forbindelse med en utkastelse:

Ja och de säger att de tänker på mig och de gör de ju inte.

- *Sa de att de tänker på dig men de pratade inte med dig?*

De sa, alltså mamma sa, att de tänker på mig, men på vilket sätt tänker de på mig när de sätter mig på ett sånt ställe?

- *Vet du själv hur de sa att de tänker på dig?*

Nej, det vet jag inte för att jag har inte pratat med dem ju. Ja, mer att de skulle tänka på mig men det gör de inte om man tänker efter riktigt noga, så gör de inte det ju. De tänker bara väl så att hon har fått någonstans att vara, så då får hon vara lycklig, men det är jag ju inte. Det är ju vad jag känner i alla fall.

(Elin 10 år)

Anne Harju er doktorand i sosialt arbeid ved Växjö universitet i Sverige. Hennes emne er barn i familier med knapp økonomi. Hun har intervjuet barn og foreldre om hvordan de opplever at familiens begrensede økonomiske ressurser påvirker barnas hverdag. Harjus publiseringer om emnet er dels en rapport, *Barn och knapp ekonomi* (2005), dels kapittelet ”Barns røster om økonomisk utsatthet” i Rådada Barnens årsrapport, *Barnfattigdomen i Sverige år 2004*.

ELISABET NÄSMAN – Uppsala Universitet

Elisabet Näsman brukte sitt innlegg til å argumentere for en kombinasjon av ulike perspektiver i arbeidet med økonomisk utsatte barn. Særlig la hun vekt på innføringen av et barneperspektiv der man snakker med barn, og der barna er subjekter. En slik tilnærming kan blant annet være nyttig for å utrede barns helse, barns interesser og fostring og innen behandling av familierelasjoner.

Barneperspektivet mangler

I motsetning til et barneperspektiv ser man ved bruk av et tradisjonelt velferdsperspektiv – kalt omsorgsperspektiv av Näsman – på barns sårbarhet og behov i en voksen fortolkningsramme. Heller ikke ved bruk av et såkalt rettighetsperspektiv – der det fokuseres på fattige barns rettigheter – står barns delaktighet i sentrum. Snakker man egentlig med barnet? spurte Näsman. Som regel har barna selv ingen

muligheter til å påvirke situasjonen. De blir informert: ”... vi må flytte”. I etterkant prøver man kanskje å finne ut hva som er viktig for barna, men de blir sjelden spurt underveis.

Barna som eksperter

Näsman avsluttet med at barns delaktighet bør oppfattes som et positivt innslag. Det gjelder å utnytte barnas ekspertkunnskap om følelser og vilkår, poengterte hun. Det å ikke gi barn mulighet til å delta kan dessuten oppfattes som krenkende ut fra et omsorgsperspektiv.

Elisabet Näsman er professor i sosiologi ved Uppsala Universitet. Hun har tidligere forsket på temaer som barn og arbeidsløshet og på barns hverdagsøkonomi. Et pågående forskningsprosjekt handler om økonomisk utsatthet i barndommen sett ut fra barns, foreldres og de profesjonelles perspektiver.

ANDERS SPITEN MATHISEN – Landsforeningen for barnevernsbarn

I likhet med tidligere innledere, etterlyste Anders Spiten Mathisen barn og unges stemmer i debatten om marginaliserte grupper. Vi vet hvem de fattige er, hvor de bor, hva de trenger og hva de sliter med. Underlagsmaterialet har vi, men stemmene til de fattige er atomisert i media, de kommer fram som enkeltmennesker, ikke som gruppe, sa Mathisen.

Fattige foreldre

Mathisen drøftet videre begrepet brukermedvirkning. Ifølge Mathisen uttrykker begrepet ”reel medbestemmelse”, men i praksis ser barnas reelle medvirkning ut til å svikte. Ofte handler barnefattigdom først og fremst om fattige foreldre.

Hvilke tiltak setter ungdom egentlig pris på?

Til slutt snakket Mathisen om ungdomsfattigdom, der det i dag er arbeidslinja som gjelder. Arbeid og skole er viktige faktorer i forhold til hvordan tidligere barnevernsbarn klarer seg på egen hånd. Erfaring fra praksisfeltet viser imid-

lertid at en del faller igjennom i forhold til skole og arbeid. I forlengelsen av dette stilte han spørsmål ved hvilke typer tiltak disse ungdommene egentlig ville satt pris på, og svarte med å foreslå ulike former for brukermedvirkning, rausere ytelser og en god sosial boligpolitikk.

Anders Spiten Mathisen er utdannet sosiolog og organisasjonssekretær og prosjektleder i Landsforeningen for barnevernsbarn i Norge. Landsforeningen for barnevernsbarn er den eneste demokratiske og landsdekkende brukerorganisasjonen for ungdom som har bodd på institusjon eller i fosterhjem.

Gjennom sin virksomhet ønsker de å gi barnevernsbarn en stemme som blir hørt.

STINA EIET HAMBERG – Redd Barna Norge

Stina Eiet Hamberg gjorde rede for Redd Barnas arbeid i forhold til bekjempelse av barnefattigdom. Hun innledet med å snakke om fattigdom og konsekvensene fattigdom har for barn, både i en internasjonal og deretter en nasjonal kontekst. Hvis vi må dele ut mat i Norge, hvilken del av velferdstaten er det som svikter? spurte hun. - En viktig debatt man må ta, er hvilket samfunn man ønsker å leve *i*, og hvilket forbruksmønster man ønsker å leve *med*.

Brukermedvirkning og de frivillige organisasjonenes rolle

Hamberg la videre vekt på brukerperspektivet. Redd Barna mener at barn må bli hørt i forhold til de tiltak som settes i gang for å bedre deres situasjon. Her har de frivillige organisasjonene en viktig rolle. Fattigdomsnettverk bestående av fagfolk og frivillige organisasjoner må gå sammen om dette arbeidet. Som eksempel på denne typen samarbeid trakk Hamberg fram pågående forskningsprosjekter om barnefattigdom og sosial inklusjon.

Myndighetene har hovedansvaret

Avslutningsvis diskuterte hun ulike dilemma ved frivillige organisasjoner og deres rolle i arbeidet mot barnefattigdom. Et spørsmål hun stilte var om frivillige organisasjoner går inn i det offentliges ansvarsområder og blir en sovepute for sistnevnte? Hamberg konkluderte med at myndighetene har hovedansvaret, men at det også er viktig å etablere gode samarbeidsrelasjoner for felles strategier mellom organisasjonene og det offentlige.

Stina Eiet Hamberg er Redd Barnas rådgiver på feltet fattigdom og sosial inkludering i Norge. Hun er cand.mag. i statsvitenskap fra Universitetet i Oslo, og har en Master i Social Policy and Planning in Development Countries fra London School of Economic, UK. Hamberg har tidligere blant annet jobbet i ulike NGOer i Sør-Amerika med temaer som sosio-økonomisk diskriminering og bedrifters samfunnsansvar.

KALLE ELOFSSON – Rädda Barnen Sverige

I likhet med sin norske kollega trakk Kalle Elofsson frem barnas rolle i arbeidet mot barnefattigdom. Han var opptatt av at utgangspunktet for barn er retten til en levestandard i forhold til normen i samfunnet, jamfør Barnekonvensjonen.

Rädda Barnen – en rettighetsorganisasjon

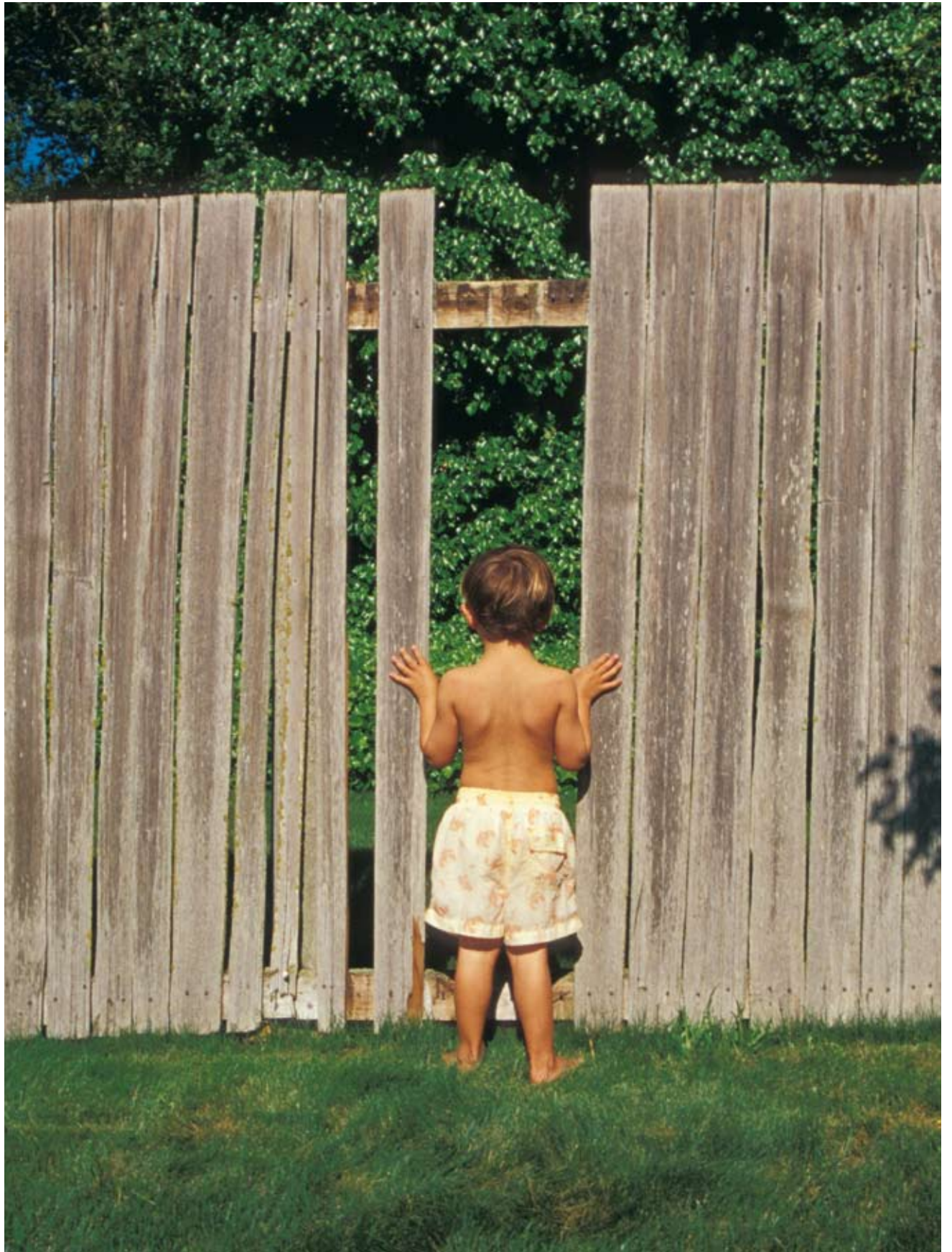
Elofsson snakket videre om Rädda Barnens rolle som en rettighetsorganisasjon i arbeidet med økonomisk utsatte barn. Det å bistå med økonomiske ytelser er ikke organisasjonens oppgave. Derimot er det en viktig oppgave for Rädda Barnen å avdekke og sette misforhold i samfunnet på dagsorden. Virkemidler som brukes i dette arbeidet, er blant annet finansiering av forskning, publisering av rapporter, medieomtale og deltakelse i politiske diskusjoner.

Deltakelse fra barn - en utfordring og en mulighet

Elofsson fokuserte til slutt på utfordringer og muligheter i arbeidet mot barnefattigdom, både i Rädda Barnen og i samfunnet for øvrig. Økt deltakelse fra barn inngikk som ett av momentene under interne utfordringer og muligheter.

Kalle Elofsson jobber for Rädda Barnen i Sverige. Elofsson er utdannet nasjonaløkonom med en magistergrad fra Handelshøyskolen ved Göteborgs Universitet. Hans arbeid ved Rädda Barnen har særlig omhandlet barns økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter, deriblant barnefattigdomsspørsmål.

PARALLELLESJONER

1. Etniske minoriteter

Inkludering av økonomisk utsatte barn og unge med minoritetsbakgrunn

RANVEIG VAN DER MEIJ – Drammen kommune

Inkludering av økonomisk utsatte barn og unge med minoritetsbakgrunn

Med dette som utgangspunkt beskrev van der Meij kommunale tiltak, resultater og erfaringer i bydelenes nærmiljøarbeid rettet mot ungdom i Drammen.

Ranveig van der Meij er spesialkonsulent ved senter for oppvekst, en samorganisert virksomhet for hjelpe-tjenester for barn og ungdom i Drammen. Hun er leder for Prosjekt bekjempelse av barnefattigdom, et samarbeidsprosjekt mellom Senter for oppvekst og sosialtjenesten i Drammen. Prosjektet har som målsetting å utvikle tiltak som forebygger sosial ekskludering av utsatte barn og ungdom.

GURO ENGER – Røde Kors

Tittelen på innlegget var ”Inkludere, Involvere, Engasjere”. Enger belyste et frivillig, humanitært perspektiv. Hun la særlig vekt på betydningen økonomi har for minoritetsbarns deltakelse: Hva kan gjøres – utfordringer og muligheter? Dernest ga Enger eksempler på tiltak og aktivitetstilbud i regi av Røde Kors.

Guro Enger er rådgiver i Norges Røde Kors. Hun er master of Science i politisk sosiologi fra London School of Economics og cand.mag. fra Universitet i Oslo. Hennes faglige interesseområder er barn, inkludering og fattigdom. Guro Enger er leder for Røde Kors-tiltaket ”Ferie for alle” – et tilbud rettet mot barn og familier med svak økonomi og medlem av Sekretariat for Forum for Barnekonvensjonen.

ANNE SKEVIK GRØDEM – NOVA

Grødem refererte resultater fra NOVA-rapporten *Fattige innvandrerbarn*. Rapporten baserer seg på prosjektet ”Barns levekår”, der utvalget består av lavinntektsfamilier (ikke utelukkende etniske minoriteter) og en kontrollgruppe av familier med ”vanlige” inntekter. Formålet har vært å beskrive hvordan situasjonen er for fattige innvandrerbarn på ulike arenaer som skole, fritid, relasjonen til venner, familieøkonomi og forbruk, samt forholdet til foreldrene og helse.

Anne Skevik Grødem er forsker ved NOVA og dr.polit. fra Universitetet i Oslo (2001). Hun har gjennomført flere prosjekter på ulike familiepolitiske temaer, blant annet om stønadsordninger til enslige forsørgere og levekår blant samværsfedre. For tiden jobber hun med prosjektet ”Barns levekår”, som er en longitudinell studie av familier med lav inntekt i Norge.

2. Etatssamarbeid

Samarbeid på tvers av etatene med fokus på barnevern og ettervern

KARIN GUSTAVSEN TVETENE – HiVe

Tvetenes innlegg handlet om hvordan ulike etatskontorer er organisert og hvordan de samarbeider, også interkommunalt. Hun skisserte viktige utfordringer for dette arbeidet og ga eksempler på (forebyggende) tiltak rettet mot fattigdomsbekjempelse, samt resultater og erfaringer fra feltet.

Karin Gustavsens Tvetene er fattigdomsforsker og doktorgradsstipendiat ved Henærsenteret ved Høgskolen i Vestfold. Hun var sosialkurator og sjef ved et sosialkontor i flere år. Sammen med Per-Arne Stolanowski har hun gitt ut boka *Har vi råd mamma* som formidler barns egne fortellinger om et liv i økonomisk fattigdom i Norge.

HANNE WARMING NIELSEN – RUC

Nielsen snakke om hvilke dilemma etats-samarbeide skaper når man jobber med barn. Hun baserte sitt innlegg på intervjuer hun har gjort med danske barn i forskjellige sårbare situasjoner: barn i skilsmisser, barnevernsbarn og barn som lever i belastede familier. Når barna forteller om sine problemer og behov, er det tydelig at en adekvat innsats forutsetter etats-samarbeid. På den annen side er det nesten like tydelig at samarbeid mellom mange forskjellige parter øker faren for at barna blir ”gjenstand” for de voksnes handlinger og beslutninger, heller enn med-spiller. Nielsen konkluderte derfor med at etats-samarbeid – fra et barneperspektiv – er et tveegget sverd. Det innebærer store etiske utfordringer.

Hanne Warming Nielsen er lektor i velferds- og profesjonspraksis ved Roskilde Universitetssenter, Institutt for Samfunn og Globalisering. Hun er utdannet sosiolog fra Københavns Universitet og har skrevet Ph.d. om barns hverdagsliv, ved Roskilde Universitetssenter. Hun forsker på barndom og sosialt arbeid knyttet til barn og unge, og har en særlig forkjærlighet for deltagende forskning med barn og unge.

3. Omfordeling mellom barnefamilier

Betydningen av politiske tiltak for omfordeling av økonomiske ressurser mellom barnefamilier

GUDNY BJÖRK EYDAL – University of Iceland

Tittelen på Gudny Björk Eydals innlegg var “Barnefattigdom og den nordiske velferdsstaten”. Eydal ga en historisk gjennomgang av velferdstjenester rettet mot barn etter 2. verdenskrig. I denne sammenheng poengterte hun at Island bruker relativt lite til fattigdomsforskning. Til slutt belyste hun noen nye utfordringer som nordiske land står overfor, der økende ulikhet og nye familierelasjoner inngår. Hun minnet dessuten om at barn kan erfare relativ fattigdom selv om familien har inntekter over fattigdomsgrensen, og at dette er en utfordring for forskningen på feltet.

Gudny Björk Eydal er assosiert professor i sosialt arbeid ved University of Iceland i Reykjavik. Hun har en master i sosialt arbeid og en Ph.D. i sosiologi fra Göteborg Universitet. Hennes forskningsområder inkluderer sosial politikk og politikk rettet mot barn og familier. Hun har deltatt i flere internasjonale forskningsprosjekter om familie- og velferdspolitik. Blant hennes seneste publikasjoner er artikler om Nordisk velferdspolitik rettet mot barn i et historisk lys, barnefattigdom og forbruk.

GAUTE LOSNEGARD – Kunnskapsdepartementet

Losnegard tok i sitt innlegg utgangspunkt i Stortingsmelding nr. 16 (2006-2007) ... *og ingen sto igjen*. Tidlig innsats for livslang læring. Meldingen tar for seg hele livsløpet og handler om livslang læring. I forhold til marginalisering og fattigdom, poengteres det at utdanningssystemet kan fungere som et felt for utjevning av fattigdom. Losnegard trakk særlig fram ulike utfordringer knyttet til barns skolegang og svakheter i utdanningssystemet. Han la vekt på rollen familien spiller for barnets karriere i barnehage og skolegang, og hvilke utfall barns sosiale utgangspunkt kan skape på lang sikt. Han var også kort innpå ulike tiltak for å sikre gode vilkår for læring.

Gaute Losnegard er førstekonsulent ved Avdeling for analyse, internasjonalt arbeid og kompetansepolitikk i det norske Kunnskapsdepartementet. Han var del av prosjektgruppen som arbeidet med stortingsmelding 16 (2006-2007) om tidlig innsats for livslang læring. Det bærende budskapet i meldingen, som har hovedtittelen ...*og ingen sto igjen*, er at tiltak skal settes inn så raskt som mulig etter at problemer og utfordringer er oppdaget. Det gjelder i alle opplæringsfaser, fra førskolealder til voksne, og målet er at utdanningssystemet må bidra til sosial utjevning. Losnegard er sosiolog med mastergrad fra universitetet i Oslo.

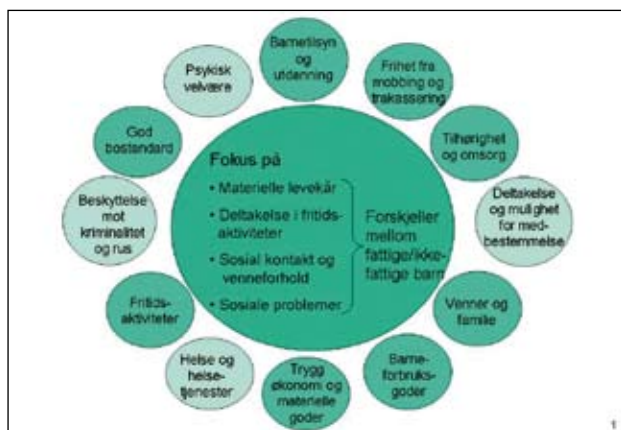
PLENUM 6

DET GODE LIV FOR BARN I NORDEN: HVOR GÅR POLITIKKENS GRENSER?

Mens parallellsesjonene ga mulighet til fordypning i enkelttema, ga konferansens siste faglige innlegg et mer overordnet blikk på fattigdom blant barn i Norden. Forsknings sjef ved Fafo, Tone Fløtten, og forskningsleder ved NOVA, Elisabeth Backe-Hansen, hadde fått i oppdrag å reflektere over ”det gode liv” for barn i Norden. Fløtten og Backe-Hansen skisserte ulike dilemmaer og problemstillinger i forhold til tiltak og virkemidler mot barnefattigdom. Avslutningsvis stilte de også spørsmål ved hvor langt staten kan gå i arbeidet med å sørge for gode barneliv.

Nordiske barn har det relativt godt

Med utgangspunkt i FNs barnekonvensjon la Fløtten og Backe-Hansen vekt på at det gode barneliv har mange dimensjoner, og at en god barnepolitikk er den som sikrer barn på flest mulige områder. De ga så et overblikk over situasjonen for barn i Norden ved hjelp av ulike type indikatorer på levekår – type materielle goder, fordelingen av forbruks-goder, bostandard, og sosiale aktiviteter – og indikatorenes sammenheng med familieøkonomi.

Ulike dimensjoner i barns liv

Som poengtert av tidligere innledere har nordiske barn det relativt godt, både materielt sett og i forhold til andre typer levekårsindikatorer. Fløtten og Backe-Hansen la vekt på at arbeids- og sosialpolitikken er en viktig årsak til den gunstige situasjonen i Norden.

Familieøkonomi og sosial eksklusjon

Forskerne tok også opp betydningen av familieøkonomi for sosial eksklusjon blant barn

spesielt. I denne sammenheng ble det referert til forskningsresultater fra NOVA og Fafo som viser at økonomi har en klar betydning for unge, men at knapp familieøkonomi ikke er den eneste eller nødvendigvis den viktigste årsaken til at barn og unge isoleres sosialt.

Barnefattigdom som kvalitativt ulike fenomen

Fløtten og Backe-Hansen la vekt på arbeids- og utdanningspolitikk samt inklusjon av barn som hovedstrategi for å fjerne ulikheter i levekår. Det ble imidlertid påpekt at fattigdom må forstås som kvalitativt ulike fenomener ut fra varigheten – hvor lenge familiene befinner seg i fattigdom. Tiltak for å bekjempe barnefattigdom og dens konsekvenser må tilpasses dette.

Hvor går politikken grenser?

Avslutningsvis la forskerne vekt på misforholdet mellom begrepene levekår og livskvalitet. Selv om levekår og livskvalitet som regel er relatert, er det ingen nødvendig sammenheng. Politikken grenser går i stor grad ved å legge til rette for

best mulig levekår for alle. Som de uttalte: Staten kan tilrettelegge, men ikke mer. Norge kan sørge for at barn har en rimelig levestandard, med tilgang til de materielle og sosiale godene vi mener barn bør ha. Det å fjerne barnefattigdom krever ikke bare tiltak og penger, men også en normativ diskusjon om det gode liv. Et annet

Tone Fløtten er forskningssjef ved Fafo og har doktorgrad i sosiologi fra Universitetet i Oslo. Hennes arbeidsområde er velferdsforskning og levekår. Hun har i en årrekke jobbet med spørsmål knyttet til fattigdom og sosial eksklusjon, både i Norge og andre europeiske land. Hun er prosjektleder for Senter for studier av fattigdom, minstesikring og sosial eksklusjon (Fami), et 6-årig samarbeid mellom Fafo og NOVA, finansiert av Norges forskningsråd.

spørsmål er hvor grensen går mellom et offentlig og et privat ansvar. Alle barn har rett til et lykkelig liv, men vi må drøfte hvordan og hvor langt det offentlige kan, og bør, strekke seg inn i folks liv, avsluttet forskerne.

Elisabeth Backe-Hansen er forskningsleder for NOVAs seksjon for forskning om barn, ungdom og familie. Hun er utdannet psykolog fra 1974, og har jobbet ved Oslo barnevernkontor 1974-1988, Barnevernets Utviklings-senter 1988-1996, og NOVA 1996 – dd. Hun er dr.psychol. fra 2001 og forsker I fra 2002. Backe-Hansen har arbeidet med spørsmål knyttet til barn og unges levekår og barnefattigdom siden 2002.

AVSLUTNING

Prosjektdirektør i Sosial- og helsedirektoratet Per Inge Langeng sto for konferansens avsluttende kommentarer. Han startet sitt innlegg med å vise til nordiske utviklingstrekk og fellestrekk ved barnefattigdommen i Europa. Han la vekt på at utfordringen i det nordiske arbeidet mot barnefattigdom i dag ofte er at tiltakene er for fragmenterte. De bør settes i en større ramme, og barneperspektivet bør komme tydeligere fram.

Langeng tok videre for seg sosialtjenestens rolle og mandat i arbeidet mot barnefattigdom og dens konsekvenser. Mange og ulike grupper faller inn under langtidsmottakere av sosialhjelp. Deriblant involverte hele 40 prosent av stønadsmottakerne barn (tall fra 2005). Målgruppen er barn i familier som mottar sosialstønad. Middelet en vekselvirkning mellom ”inntektssikring” og ”hjelp til selvhjelp”. Formålet er å redusere fattigdom og hindre sosial ekskludering, uttalte Langeng.

I følge Langeng er det flere viktige spørsmål å gå videre med, både for fagfolk og forskere. Særlig gjelder dette valg av ulike tiltak og satsinger, møte med risikogrupper, kunnskapsutvikling, frivillige organisasjoners arbeid, grenser for offentlig intervensjon, arbeid i forhold til barn med ulike behov, utvikling av helhetlige tjenester – tverrfaglighet og individuelt tilpassede tjenesteforløp. Langeng la også vekt på sosial inkludering, ikke bare som faglig, men også som sivilisatoriske mandat. En oppgave for deg og meg, der man må delta i tilretteleggingen for fullverdige medborgerskap.

Avslutningsvis takket Langeng for den nordiske rammen rundt arbeidet med bekjempelse av barnefattigdom. Han oppfordret også til en videreføring av det nordiske samarbeidet på dette feltet i framtiden.

Per Inge Langeng er prosjektdirektør i Sosial- og helsedirektoratet. Han har jobbet mye med utfordringen i NAV-reformen når det gjelder sosial inkludering av barn og unge i fattigdom, og spesielt ungdom i sviktsonen i Sosial- og helsedirektoratet. Han har også deltatt i en rekke prosjekter, bl.a. om hvordan sosialkontortjenesten forvalter sin kunnskap, kalt (BAKST).

BARNE- OG LIKESTILLINGSDEPARTEMENTET

norden

Nordisk Ministerråd

Sosial- og helsedirektoratet